

zují, že jejich celkový fyzický stav musí být skutečně vynikající, když jsou schopni být v kondici i přes požívání látek zdraví škodlivých. Na tomto příkladě je, podle mého, dobře vidět, jak bezelstná přednost dávaná evolučním (tj. ultimátním) vysvětlením před vysvětleními např. fyziologickými (tj. proximátními) může být na škodu věci (o problematice proximátních a ultimátních vysvětlení viz Vesmír 79, 92, 2000/2). Domnívám se, že daleko elegantnějším vysvětlením pro konzumaci drog je fakt, že shodou okolností stimuluje stejné mozkové systémy, které jsou v chodu v situacích vyvolávajících štěstí, euforii apod. Tento příklad pouze ukazuje na to, že evoluce není optimalizující. Navíc o drogách

jako lidském specifiku by mohli vyprávět opilí papoušci kakadu, jejichž život v době zrání ovoce končí pod koly aut.

Někomu se také může přičít určitá snaha o záchranu světa, na kterou jsou našinci po zkušenostech minulého století poněkud citliví. Rozhodně však Diamondovi nelze upřít schopnost klást zajímavé otázky a obrovskou šíři záběru, jímž své teze dokumentuje. Pro čtenáře, které zajímají důvody pádu mnoha předchozích civilizací z pohledu ekologa, přichází Jared Diamond se svou nejnovější knihou Collapse: How societies choose to fail or succeed (Kolaps: Jak si společnosti vybírají úspěch či pád). Třeba se jí vbrzku dočkáme i v české verzi.

EMANUEL MANDLER

Dějiny Židů na Slovensku

Kdyby práce Jána Mlynárika „Dějiny Židů na Slovensku“ vyšla – s některými jen poněkud pozměněnými údaji – kdykoli po roce 1945, byla by neméně aktuální než dnes. Tehdy jsme toho věděli o Židech na Slovensku a jejich minulosti právě tak málo jako dnes. Česká veřejnost potřebuje znát fakta, která Mlynárikova kniha přináší o dějinách slovenských Židů od středověku až do konce 20. století. Zejména jsou potřebné znalosti o postavení Židů za slovenského státu v letech 1939–1945. Fakta z této doby jsou otřesná a Mlynárikova kniha je podává bez historického zamlžování, u nás tak obvyklého. Mám na mysli hlavně antisemitismus, který s neopakovatelnou drsností postihoval židovské obyvatele Slovenska. A protože antisemitismus byl vlastní celým evropským dějinám, neomezují se tak důsledně práce, jako je Mlynárikova, pouze na Slovensko.

Z mnoha vztahů, v nichž nenávisť vůči Židům souvisela s dějinnou skutečností, je pro nás zvláště významná okolnost, že antisemitismus provází křesťanskou církev během jejího dějinného vývoje, a to na základě přesvědčení, že Židé „zabili našeho Spasitele“ a že tento hřích vězí na židovském národě neustále. Takto nábožensky podložený antisemitismus byl postupně od dvacátých let minulého století posilován, popřípadě vytlačován antisemitizmem rasovým. Ten propagovali nacisté v důvěře, že na rasovém základě vymytí Židy ze světa nebo alespoň z Evropy (a v Evropě v současné době Židé už skutečně nejsou).

Nejdůležitější a nejvýznamnější část Mlynárikovy knihy líčí setkání židovského obyvatelstva na Slovensku s vražedným antisemitizmem za tzv. Slovenské republiky, satelitního státu hitlerovského Německa. Byl to stát, v jehož čele stál katolický kněz Jozef Tiso, a zároveň stát, který se neblaze zapsal do evropských dějin tím, že dobrovolně, aniž musel, transportoval Židy ve velkému počtu do německých vyhlazovacích táborů. Židovský majetek byl „arizován“ a za každého transportovaného Žida se slovenský stát uvolil zaplatit 500 marek a potravu na čtrnáct dní.

V této vichřici protizidovské nenávisti se musela se slovenským antisemitizmem vyrovnat zejména katolická církev. Četl jsem mnohá pojednání o tom, jak prý Vatikán přistupoval ležerně k vyvražďování

Židů za druhé světové války. Pokud jde o Slovensko, lze taková tvrzení ověřit na základě faktů, které přináší Mlynárikova kniha. Dokazují, že Vatikán naopak dělal vše možné, aby vyvražďování Židů na Slovensku zabránil. Neustále intervenoval, žádal o křesťanský přístup k Židům, ale zbraně církve byly slabé proti vlivu nacistů, mocenskému aparátu státu i touze mnoha občanů získat arizací majetek. Orgány slovenského státu ani sám prezident Tiso neustálých varování Vatikánu nedbali. Tváří v tvář postupující genocidě Vatikán nezdůrazňoval náboženský nebo rasový původ obětí. Kládl naopak důraz na to, že se s žádnou lidskou bytostí, ať už je jakéhokoliv původu a náboženského vyznání, nesmí zacházet nelidsky, a činil přímo prezidenta Tisa odpovědným za transporty Židů ze Slovenska. Marně.

Zdá se, že kromě Německa nikde v Evropě nedosáhl za druhé světové války antisemitismus toho stupně jako na Slovensku. Přítomen byl ale všude, v Protektorátu Böhmen und Mähren rovněž. Závěr Mlynárikovy knihy se vlastně týká nejen Slovenska, ale celého poválečného Československa; z Čech a Moravy byli mnozí německy hovořící Židé, kteří se vrátili z koncentráků, opět nelidsky vyhnáni do zničeného Německa – dalo se tak podle Benešových dekretů; stačilo, když rodiče uvedli ve sčítání lidu 1930 německou národnost. Víme-li to, neudiví nás ani antisemitické procesy s „protistranickou bandou“ Slánského, ani rostoucí vlna antisemitizmu pohlcující dnes postupně celou Evropu. Tato nenávisť má na starém kontinentě hluboké kořeny.

Chce-li někdo Mlynárikovi-historikovi něco vytknout, může upozornit na malý citový odstup od zvoleného tématu. Je to tak. Mlynárik je vzácný typ autora, který zásadně stojí na straně slabých a ponižovaných. Má upřímné porozumění pro etnika, která jsou ohrožena, jsou v menšině, nebo dokonce se jim děje křivda. Tím spíše jeho kniha poskytuje čtenáři základní informace o židovském obyvatelstvu na Slovensku ve středověku i o rozvoji slovenského židovstva po josefínských dekretech a o konfliktech, s nimiž byl tento rozvoj spojen.

Především je Mlynárikova kniha „Dějiny Židů na Slovensku“ důležitým příspěvkem k poznání antisemitizmu; nejhorší, nejvytrvalejší a nejsilnější nenávisť, jakou kdy Evropa poznala.

JÁN MLYNÁRIK:
Dějiny Židů
na Slovensku

Academia, Praha
2005, přeložil Milan
Pokorný, 376 stran,
doporučená cena
360 Kč, náklad
neuveden,
ISBN 80-200-1301-6